

## بایدها و نبایدهای عزاداری

### مقدمه

عزاداری برای امام حسین علیه السلام در مهم‌ترین کارکرد خود، سبب شده است تا یاد، نام و پیام‌های نهضت عاشورا جاوید بماند و آموزه‌های آن به بشریت انتقال یابد. از این طریق، انسان‌ها، با آموزه‌هایی همچون: ستم‌ستیزی، آزادگی، شهادت‌طلبی، ایثار و حقیقت‌جویی آشنا شده‌اند. در این باره، سخن یکی از نویسندگان غربی جالب توجه است: «اگر مورخان ما حقیقت این روز (عاشورا) را می‌دانستند، این عزاداری را مجنونانه نمی‌پنداشتند؛ چون پیروان حسینی به واسطه عزاداری، می‌دانند که استعمار را نباید قبول کرد؛ زیرا شعار آقای آن‌ها، ندادن تن به زیر بار ظلم و ستم بود.»<sup>۱</sup>

چنانکه بخواهیم عزاداری به نتایج مطلوب برسد، باید به یک سری از مطالب پایبند باشیم و از برخی امور پرهیز کنیم. در ذیل برخی از این امور را بیان می‌کنیم.

### بایدهای عزاداری

#### ۱. نهادینه‌سازی یاد حماسه کربلا

معصومان علیهم السلام می‌خواستند که عاشورا به صورت یک مکتب پویا و خط‌دهنده

---

۱. درسی که حسین علیه السلام به انسان‌ها آموخت، عبدالکریم هاشمی نژاد، ص ۴۲۱.

برای همیشه بماند و همواره تأکید کرده‌اند که عاشورا را از یاد نبرید. امام سجاد علیه السلام در طول دوران امامتش، پیوسته سوگوار عاشورا بود و در این مصیبت، آن قدر گریست که از «بکائین» یعنی «بسیار گریه کنندگان» به شمار آمد.<sup>۱</sup>

امام محمد باقر علیه السلام فرمود: «هرگاه چشم مؤمنی برای شهادت امام حسین علیه السلام، به قدری پُر از اشک شود که بر گونه‌های صورتش بچکد، خدای رؤوف، او را در غرفه‌های بهشت جای خواهد داد.»<sup>۲</sup>

ما هم باید سعی کنیم با برگزاری عزای سرور شهیدان، در نهادینه‌سازی آن سهمی داشته باشیم.

## ۲. عزاداری همگانی

در همه جا باید به شکل فراگیر در مراسم عزاداری اهل بیت علیهم السلام، به ویژه عاشورا شرکت کنیم؛ به گونه‌ای که از نوجوانان و جوانان گرفته تا بزرگسالان و پیران، هر کدام به اندازه توان خود در این مراسم سهمی داشته باشند و شهر و روستا را به غلغله و ولوله درآورند که خدا می‌داند ثواب این کار چه اندازه بزرگ است! گریه برای شهید، اشتیاق به شهادت را در دل‌ها پدید می‌آورد و عاطفه‌های انسانی را برمی‌انگیزد. اگر سِرّ نهضت حضرت سیدالشهدا علیه السلام آشکار شود، معلوم خواهد شد که چرا اصرار شده تا برای آن حضرت گریه کنیم.<sup>۳</sup>

## ۳. توجه به دیگر مسائل دینی

گرچه امام حسین علیه السلام و یارانش، تنها برای احیای دین اسلام از جان، مال و

۱. وسائل الشیعه، حرّ عاملی، ج ۲، ص ۹۲۲.

۲. بحار الانوار، مجلسی، ج ۴۴، ص ۲۸۵.

۳. کوثر کربلا، جوادی آملی، ص ۳۱۰ - ۳۰۳.

خانواده خویش گذشتند، برخی از عزاداران به واجبات اهمیت نداده و از گناهان ابا ندارند یا در زمان و مکان خاص دین دار می شوند؛ حال آن که فرد دین دار، در هر زمان و مکانی که باشد، باید خود را ملزم به رعایت دستورها و رهنمودهای دینی نماید؛ مثلاً حرم یا پارک، جشن یا عزا و امامزاده یا کنار دریا، در همه جا باید اهل حجاب باشد. رعایت حجاب، به داخل حرم اختصاص ندارد که وقتی از آن مکان بیرون رفت، چادرش را تا زده و داخل کیفش پنهان کند! متأسفانه، برخی در شب‌های ماه محرم، با تمام وجود عزاداری می کنند و از دل و جان برای آن حضرت می گریند و بر سر و سینه می زنند؛ اما نماز صبح شان قضا می شود یا این که با زبانی که «حسین حسین» گفته اند، بر سر پدر و مادر خود فریاد می زنند و احترامی برای آنان قائل نیستند و یا در بیرون از هیئات عزاداری، به گونه ای رفتار می کنند که گویی چیزی به نام دین و اعتقادات برای شان معنا ندارد!

#### ۴. استفاده از منابع معتبر

در بعضی مجالس و هیئت‌های مذهبی، مصیبت‌هایی خوانده می شود که مستند به مقتل معتبری نیست، از هیچ عالم یا مرجعی هم شنیده نشده است و هنگامی که از منبع آن سؤال می شود، پاسخ می دهند که اهل بیت علیهم السلام این گونه به ما فهمانده اند یا ما را راهنمایی کرده اند و واقعه کربلا فقط در مقاتل نیست و منبع آن هم فقط گفته‌های علما نمی باشد؛ بلکه گاهی بعضی از امور برای مدّاح یا خطیب حسینی از راه الهام و مکاشفه مکشوف می شود. آیا نقل وقایع از این طریق صحیح است؟

رهبر معظم انقلاب مدّ ظله العالی به این سؤال چنین پاسخ می دهند: «نقل مطالب به صورت مزبور بدون این که مستند به روایتی باشد یا در تاریخ ثابت شده باشد، وجه شرعی ندارد، مگر آن که نقل آن به عنوان بیان حال به حسب برداشت متکلم بوده و علم

به خلاف بودن آن، نداشته باشد و تکلیف شنوندگان نهی از منکر است؛ به شرطی که موضوع و شرایط آن نزد آنان ثابت شده باشد.<sup>۱</sup>

## ۵. توجه به فلسفه عزاداری

باید اذعان نمود که در دهه‌های اخیر، برخی عزاداری‌ها از محتوای غنی عاشورایی تهی شده است؛ چراکه فلسفه عزاداری که آموختن درس‌ها و پیام‌های عاشوراست، مورد توجه قرار نمی‌گیرد و گاه، بیان آموزه‌های عاشورا از سوی روحانیان، تنها مقدمه‌ای برای جمع شدن مردم برای سینه‌زنی مبدل شده است. در حالی که هدف اصلی عزاداری حسینی، شناخت چرایی قیام و آشنایی با وظایف خویش است. امام خمینی رحمته‌الله می‌فرمود: «انگیزه این گریه و این اجتماع در مجالس روضه را، خیال نکنید فقط این است که ما گریه کنیم برای سیدالشهدا؛ نه سیدالشهدا احتیاج به این گریه‌ها دارد، نه این گریه خودش - فی نفسه - کاری از آن می‌آید.»<sup>۲</sup>

## ب) نبایدهای عزاداری

برخی از نبایدهای عزاداری عبارتند از:

### ۱. نمایش غیر عقلایی و غیر انسانی از عزاداری

یکی از آسیب‌های عزاداری آن است که آن را به صورت امری غیرعقلانی یا حتی غیرانسانی نشان دهیم؛ یعنی با تمرکز بر اعمال ظاهری عزاداری، آن را از معنا و حقیقت تهی سازیم و حرکات و رفتارهای ناپسندی انجام دهیم که نه تنها با عقلانیت سازگاری ندارد، بلکه حتی با احساسات انسانی نیز ناسازگار است؛ از جمله می‌توان به:

---

۱. <http://farsi.khanenei.ir>

۲. صحیفه نور، امام خمینی رحمته‌الله، ج ۱۳، ص ۲۲۴.

قمه زدن، راه رفتن روی آتش، غلتیدن روی شیشه‌های شکسته، قلاده به گردن انداختن و صدای سگ در آوردن و کارهایی از این دست، اشاره کرد. این امر سبب می‌شود که برخی، آن را غیرمنطقی و مجنونانه بیندارند.

دکتر تیجانی می‌نویسد: «شمشیرهایی را که در گذشته شیعیان در برابر ظالمان بلند می‌کردند، امروز برای زدن به سرهای خود، استفاده می‌کنند؛ تا جایی که انگلیسی‌ها مقدار زیادی شمشیر، در میان دسته‌های عزاداری - در کربلا - تقسیم می‌کردند.»<sup>۱</sup>

## ۲. ارائه مطالب ذلت‌آمیز

باید در مجلس عزای امام حسین علیه السلام مصایب آن حضرت بیان شود که این امر، از بایسته‌های عزاداری است؛ اما از طرح مطالب ذلت‌آمیز که از ساحت اهل بیت علیهم السلام و نگاه متعالی قرآن کریم به دور است، باید خودداری کرد: «وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ»<sup>۲</sup> احسینی که نه تنها خود نماد عزت است، حتی به بازماندگان خویش نیز بر حفظ عزت سفارش و تأکید می‌کند؛ آن‌جا که به حضرت زینب علیها السلام می‌فرماید: «خواهرم تو را قسم می‌دهم که پس از من، گریبان چاک مکن و سیلی بر صورت مزن...»<sup>۳</sup> آین در حالی است که در مجالس امام از شجاعت، ایثار، آزادی‌خواهی، امید و پیروزی، کم‌تر سخن گفته می‌شود و شعار «هِيَ هَاتِ مَنَا الذِّكَّةُ»<sup>۴</sup> و همچنین کلام ماندگار امام که فرمود: «وَاللَّهِ لَأُعْطِيَكُمْ بِيَدِي إِعْطَاءَ الدَّلِيلِ»<sup>۵</sup> مورد غفلت قرار گرفته است. مگر امام فرمود: «مرگ در راه خدا و رهایی از بندگی ستمگران، افتخار است و مرگ عزتمندانه، بهتر از

۱. اهل بیت علیهم السلام کلید مشکل‌ها، محمد تیجانی، ص ۱۸۶.

۲. منافقون / ۸.

۳. الارشاد، شیخ مفید، ص ۲۵۹ - ۲۶۰.

۴. الاحتجاج علی أهل اللجاج، احمد بن علی طبرسی، ج ۲، ص ۳۰۰.

۵. إعلام الوری باعلام الهدی، فضل بن حسن طبرسی، ج ۲، ص ۳۵۴.

زندگی ننگین است؟

الْقَتْلُ أَوْلَى مِنْ رُكُوبِ الْعَارِ وَالْعَارُ أَوْلَى مِنْ دُخُولِ النَّارِ<sup>۱</sup>

شهید مطهری می نویسد:

«... این که گفته‌اند رثای حسین بن علی علیه السلام باید همیشه زنده بماند، حقیقتی است و از خود پیغمبر گرفته‌اند و ائمه اطهار علیهم السلام نیز به آن توصیه کرده‌اند. این رثا و مصیبت، نباید فراموش بشود...؛ اما در رثای یک قهرمان، اول باید قهرمان بودنش برای شما مشخص شود و بعد در رثای قهرمان بگریید؛ و گرنه رثای یک آدم نفله شده بیچاره بی دست و پای مظلوم که دیگر گریه ندارد و گریه ملتی برای او، معنا ندارد. در رثای قهرمان بگریید، برای این که احساسات قهرمانی پیدا کنید؛ برای این که پرتوی از روح قهرمان در روح شما پیدا شود و شما هم تا اندازه‌ای نسبت به حق و حقیقت غیرت پیدا کنید؛ شما هم عدالت خواه بشوید؛ شما هم با ظلم و ظالم نبرد کنید...»<sup>۲</sup>

### ۳. سطحی‌نگری

این که عزاداری‌ها، صرفاً به حالتی نمایشی درآید که فقط چشم‌ها را خیره کند و هیچ پیامی در آن نباشد؛ این که هرچه بر رنگ و لعاب روضه‌خوانی افزوده شود و از محتوا خالی بماند و بالأخره این که نگاه‌ها از تفکر و اندیشه در ماهیت انقلاب حسینی به سوی ظواهر سطحی آن روی آورد، همگی از آسیب‌هایی است که دامنگیر مجالس عزاداری نیز می‌شود؛ این در حالی است که فرهنگ عاشورا، عمیق‌ترین فرهنگ‌هاست و دسترسی به آن، نیازمند ژرف‌اندیشی است؛ مثلاً اگر درباره شخصیت عباس علیه السلام سخن گفته شود، باید به دین‌مداری، ایثار و کرامت

۱. مثیر الاحزان، ابن‌نما حلی، ص ۷۲.

۲. مجموعه آثار، مرتضی مطهری، ج ۱۷، ص ۳۲.

انسانی ایشان توجه شود. بُعد شخصیتی حضرت است که جهان را تحت تأثیر قرار داده؛ نه چشم و ابرو یا زور و بازوی ایشان.

#### ۴. دروغ و تحریف

یکی از آسیب‌های مسائل تاریخی، دروغ‌گویی و افسانه‌سازی برخی مورخان است. تاریخ کربلا نیز از این امر مصون نمانده است. به همین جهت، استاد شهید مطهری کتابی درباره تحریفات عاشورا می‌نویسد تا از بعضی دروغ‌سازی‌ها جلوگیری نماید. بعضی مطالبی که در خصوص سالار شهیدان گفته می‌شود، دروغ‌بودنش روشن است؛ مثل آن که گفته می‌شود: طول نیزه حضرت، ۶۰ ذراع بوده و از بهشت آمده است. استاد مطهری می‌نویسد:

«چند سال پیش در همین تهران، در منزل یکی از علمای بزرگ این شهر، یکی از اهل منبر روضه لیلا خواند. یک چیزی من آنجا شنیدم که به عمرم نشنیده بودم. گفت وقتی که حضرت لیلا رفت در آن خیمه و موهایش را پریشان کرد؛ بعد نذر کرد که اگر خدا علی اکبر علیه السلام را سالم به او برگرداند و در کربلا کشته نشود، از کربلا تا مدینه ریحان بکارد (۳۰۰ فرسخ راه است!) این را گفت، یک مرتبه زد زیر آواز: «نَذَرُ عَلَيَّ لِيَانَ عَادَا وَ إِنْ رَجَعُوا لَأَزْرَعَنَّ طَرِيقَ الطَّفِّ رِيحَانًا؛ من نذر کردم که اگر این‌ها برگردند، راه طف را ریحان بکارم.»

این، بیش‌تر برای من اسباب تعجب شد که این شعر عربی از کجا پیدا شد؟ بعد رفتیم دنبالش گشتیم و دیدیم این طقی که در این شعر آمده، کربلا نیست. «طف» آن سرزمینی بوده که لیلا، [معشوق] مجنون عامری، همین عاشق معروف، در آن سرزمین سکونت می‌کرده و این شعر از مجنون است برای لیلی و این آدم، این شعر را برای لیلای

مادر علی اکبر و برای کربلا می‌خواند. آخر، اگر یک مسیحی یا یک یهودی یا یک آدم لامذهب در آنجا باشد، او که نمی‌فهمد این‌ها را این بابا از خودش جعل کرده، می‌گوید: تاریخ این‌ها چه مزخرفاتی دارد! العیاذبالله، این‌ها زن‌های‌شان شعور نداشتند؟ «نذر می‌کنم از کربلا تا مدینه ریحان بکارم!» یعنی چه؟<sup>۱</sup>

### ۵. جابه‌جاشدن هدف و وسیله

برخی تصور می‌کنند گریه و عزاداری برای امام حسین علیه‌السلام، به‌خودی‌خود هدف است؛ از این رو، باید با هر وسیله‌ای برای امام عزاداری کرد. این حرف، مانند سخن «ماکیاول» است که می‌گوید: «برای کسب قدرت، از هر وسیله‌ای می‌توان بهره گرفت.»<sup>۲</sup> از منظر اسلام، هدف، وسیله را توجیه نمی‌کند؛ بلکه صرفاً انجام وظیفه، ملاک است. اگرچه عزاداری برای امام از اهمیت خاصی برخوردار است، این به آن معنا نیست که باید با هر وسیله از مردم اشک گرفت. در قرآن گفته شده است: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يَجْزِي إِلَّا مِثْلَهَا﴾<sup>۳</sup>؛ «کسی که کار خوب بکند، ده برابر پاداش می‌بیند و اگر کار بد کرد، فقط به اندازه آن کار بد، مجازات می‌شود.» و خداوند متعال می‌فرماید: ﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾<sup>۴</sup>؛ «خداوند فقط عمل انسان‌های باتقوا را می‌پذیرد.»

پس کار باید حسنه باشد تا اجر الهی را در پی داشته باشد.

### ۶. چشم‌وهم‌چشمی

فضای معنوی عزاداری، اقتضا می‌کند که مجالس با اخلاص و عاری از هرگونه

۱. مجموعه آثار، مرتضی مطهری، ج ۱۷، ص ۷۷.

۲. بصیرت پرچمداران، جمعی از نویسندگان، ص ۲۰۹.

۳. انعام / ۱۶۰.

۴. مائده / ۲۷.

ریا برگزار شود. هر کدام از عزاداران و صاحبان مجلس، باید آداب عزای حسینی را رعایت کرده، مسائل دور از شأن اهل بیت علیهم السلام را ترک کنند. متأسفانه، در برخی عزاداری‌ها این امر رعایت نمی‌شود! بعضی عزاداران، تمام همت خود را بر اموری که همسو با شأن عزای امام حسین علیه السلام نیست به کار می‌برند. بدیهی است که چنین روشی، هیچ سنخیتی با فرهنگ دینی و انتظار معصومان علیهم السلام نداشته و نمی‌تواند منشأ تاثیر در افراد شرکت کننده باشد.

### ۷. اهمیت یافتن دستمزد بیش تر

در این که مداحان و روحانیان، باید از نظر مالی تأمین شوند، جای بحث نیست و یکی از راه‌های تأمین، از طریق مجالس عزاداری است. این امر، در تاریخ عزای امام حسین علیه السلام و اهل بیت علیهم السلام سابقه دارد؛ چنان که از شیوه‌های امامان علیهم السلام در برگزاری عزاداری بر امام حسین علیه السلام، استفاده از خطیبان، شاعران و افراد خوش صدا بود. به این افراد، «مُنشِد» می‌گفتند که معادل «مداح» امروزی بود و امامان علیهم السلام به شاعران متعهد، مانند کمیت اسدی، دعبل خزاعی و سید حمیری صله می‌دادند. امام راحل رحمه الله نیز در این باره بر کمک‌های مردمی تأکید می‌کرد؛ اما این وظیفه مردمی نباید موجب شود عده‌ای در گرفتن پول مسابقه بگذارند. بدیهی است، وقتی مادیت و گرفتن دستمزد بیش تر ملاک قرار گیرد، محفل عزای حسینی از هدف اصلی خود فاصله می‌گیرد.

### ۸. فرصت‌سوزی

محرم، فرصت مناسبی است که می‌توان از آن در بیان معارف عاشورایی و آموزه‌های دینی استفاده کرد. ناپلئون بناپارت می‌گوید:

«ما باید برای برپایی یک همایش اجتماعی یا سیاسی، ده‌ها هزار کارت چاپ

کنیم و با چه زحماتی آن کارت‌ها را به اشخاص برسانیم. از این گذشته، از ده‌ها هزار نفر تنها هزار نفر حاضر می‌شوند و کار ناتمام می‌ماند؛ ولی مسلمانان و شیعیان، با نصب یک پرچم سیاه در یک مکان، می‌گویند: ما می‌خواهیم برای حسین عزیزمان گریه کنیم. ده‌ها هزار نفر در ظرف دو ساعت، در مجلس جمع می‌شوند و همه مسائل سیاسی، اجتماعی و مذهبی خود را در مجلس حل و فصل می‌کنند.<sup>۱</sup>

برخی این فرصت را به گعده‌های دوستانه و بازی و سرگرمی تبدیل می‌کنند؛ در حالی که با توجه به ظرفیتی که مجالس عزای حسینی ایجاد می‌کند، باید از این فرصت برای تبلیغ معارف اهل‌بیت علیهم‌السلام استفاده کرد. در روایات تأکید شده در مجلس امام حسین علیه‌السلام، معارف دین بیان گردد و مردم با معارف اهل‌بیت آشنا شوند. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: «إِنَّ تِلْكَ الْمَجَالِسَ أَحْبَبُهَا، فَأُخِيُوا أَمْرَنَا، فَرَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَحْيَا أَمْرَنَا؛ لَچنین مجالسی را دوست می‌دارم. پس، امر (مکتب) ما را زنده نگه‌دارید. خداوند رحمت کند، کسی را که امر ما را احیا کند.»

## ۹. جلوگیری از طرح مباحث سیاسی

برخی تلاش می‌کنند مجالس حسینی با مسائل سیاسی جامعه مرتبط نگردد و به شدت از حضور روحانیون و مداحان انقلابی به هیئت جلوگیری می‌کنند؛ در حالی که یکی از ویژگی‌های نهضت عاشورا، بصیرت و بینش امام علیه‌السلام و یارانش بود. این موضوع، راه و عمل آنان را بسیار بزرگ و برجسته کرد. یاران امام با رشد سیاسی، معرفت عمیق از امام و نیز شناخت دشمنان، به امام و مقتدای خویش، حسین بن علی علیه‌السلام پیوستند. از سوی دیگر، شهادت امام حسین علیه‌السلام، به جامعه اسلامی رشد سیاسی داد و مردم را از

سردرگمی نجات داد. پس از این حادثه دل خراش، جامعه دریافت حکومت بنی امیه، رژیم مستبد است که می خواهد جامعه را به جاهلیت نخستین برگرداند. در زیارت اربعین می خوانیم: «وَ بَدَلَ مَهْجَتَهُ فَبِكَ لَيْسَتْ نَقْدَ عِبَادِكَ مِنَ الضَّلَالَةِ وَ حَيْرَةِ الْجَهَالَةِ»<sup>۲</sup> او (حسین علیه السلام)، خون پاکش را در راه تو نثار کرد تا بندگانت را از جهالت و حیرت گمراهی نجات دهد.»

### ۱۰. ایجاد اختلاف بین مسلمانان

برخی افراد در مجالس عزاداری با طرح مطالب اختلاف افکنانه، بین مسلمانان تفرقه می اندازند؛ در حالی که عزاداری امام حسین علیه السلام، محور وحدت است و همه باید کنار همدیگر به احیای این سنت قیام کنند و همگی احیاگر نهضت حسینی باشند.

امام خمینی رحمته الله، می فرماید:

«همه ما باید بدانیم که آنچه موجب وحدت بین مسلمین است، این مراسم سیاسی، مراسم عزاداری ائمه اطهار علیهم السلام، به ویژه سید مظلومان و سرور شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام است که حافظ ملیت مسلمین، به ویژه شیعیان ائمه اثنی عشر علیهم السلام می باشد.»<sup>۳</sup>

---

۱. ثورة الحسين علیه السلام، محمد مهدی شمس الدین، ص ۲۵۶.

۲. کامل الزیارات، ابن قولویه، ص ۲۲۸.

۳. صحیفه نور، امام خمینی رحمته الله، ج ۲۱، ص ۴۰۰.